

द्वितीयसत्रम् (आदर्शप्रश्नपत्रम्)

विषयः – संस्कृतम्

कक्षा – सप्तमी (नवनिष्ठा)

समयः – सार्द्धहोराद्वयम्

पूर्णांकाः 50

नाम _____

सैक्शन _____

अनुक्रमांक _____

खण्ड : 'क' (अपठित-अवबोधनम्)

1. अनुच्छेदं पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत :-

पुरा एकः राजा आसीत् । तस्य नाम दशरथः आसीत् । तस्य चत्वारः पुत्राः आसन् – रामः लक्ष्मणः भरतः शत्रुघ्नश्च । ते गुरुकुले पठन्ति स्म । रामस्य मित्रम् सुग्रीवः आसीत् । रामः रावणं हतवान् ।

(i) उचितशब्दं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत :-

1×5

(1) पुरा एकः _____ आसीत् । (राजा / मनुष्यः)

(2) तस्य नाम _____ आसीत् । (दशरथः / रामः)

(3) तस्य _____ पुत्राः आसन् । (चत्वारः / त्रयः)

(4) ते गुरुकुले _____ स्म । (पठति / पठन्ति)

(5) रामस्य _____ सुग्रीवः आसीत् । (मित्रम् / रावणम्)

(ii) मेलनं कुरुत :-

1×5

(1)

एकः

(2)

रावणः

(3)

गुरुकुलम्

(4)

चत्वारः

(5)

1

राजा

खण्ड : 'ख' (रचनात्मक-कार्यम्)

2. मंजूषायाः सहायतया कथां पूरयत :-

½×8

अयं अस्माकं _____ अस्ति। अस्य भवनानि भव्यानि _____। अत्र विंशतिः
_____ सन्ति। एते सर्वे _____ सन्ति। अत्र बहवः _____ सन्ति। छात्राः
_____ प्रियाः सन्ति। सायंकाले छात्राः _____। अयं _____ अस्माकं गौरवम्
अस्ति।

मंजूषा :- विद्यालयः, क्रीडन्ति, अनुशासन, छात्राः, सन्ति, सुयोग्याः, अध्यापकाः, विद्यालयः

3. चित्रं दृष्ट्वा मंजूषातः पदानि चित्वा वाक्यानि पूरयत :-

1×4

(i) अत्र सूर्यः _____।

(ii) अत्र _____ कूजन्ति।

(iii) _____ बालाः क्रीडन्ति।

(iv) अत्र _____ विकसन्ति।

मंजूषा :- कमलानि, अत्र, खगाः, उदेति

खण्ड : 'ग' (अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्)

4. उदाहरणानुसारं रूपाणि लिखत :-

½×6

	विभक्तिः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
(i) यथा :-	प्रथमा	पिता	पितरौ	पितरः (पितृ)
	प्रथमा	-----	भ्रातरौ	----- (भ्रातृ)
(ii) यथा :-	प्रथमा	मतिः	मती	मतयः (मति)
	प्रथमा	-----	-----	गतयः (गति)
(iii) यथा :-	द्वितीया	दातारम्	दातारौ	दातृन् (दातृ)
	द्वितीया	-----	धातारौ	----- (धातृ)

5. उदाहरणानुसारं रूपाणि लिखत :-

½×6

	पुरुषः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
(i) यथा :-	प्र. पु.	चरति	चरतः	चरन्ति (चर्)
	प्र. पु.	-----	पठतः	----- (पठ्)
(ii) यथा :-	म. पु.	पश्यसि	पश्यथः	पश्यथ (दृश्)
	म. पु.	पचसि	-----	----- (पच्)
(iii) यथा :-	उ. पु.	चरामि	चरावः	चरामः (चर्)
	उ. पु.	पश्यामि	-----	----- (दृश्)

6. अधोलिखितवाक्येषु कर्तृकारकं चिनुत :-

½×4

- (i) रामः विद्यालयं गच्छति। _____
- (ii) सः पुस्तकं पठति। _____
- (iii) मनीषः कन्दुकेन क्रीडति। _____
- (iv) दिनेशः खादति। _____

7. मंजूषातः अंकानां कृते पदानि चिनुत :-

½×4

चत्वारिंशत्, पञ्चाशत्, अष्टाविंशतिः, त्रिंशत्

8. विकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा रिक्तस्थानं पूरयत :-

1×2

(i) रामः _____ पठति ।

(क) पुस्तके

(ख) पुस्तकं

(ii) अश्वः _____ चलति ।

(क) पादैः

(ख) पादः

खण्ड : 'ख' (पठित-अवबोधनम्)

9. अधोलिखितगद्यांशं पठित्वा निर्देशानुसारं प्रश्नान् उत्तरत :-

सूर्यस्य चन्द्रस्य च प्रकाशः सर्वत्र समानरूपेण प्रसरति । प्रकृतिः अपि सर्वेषु समत्वेन व्यवहरति । तस्मात् अस्माभिः सर्वैः परस्परं वैरभावम् अपहाय विश्वबन्धुत्वं स्थापनीयम् ।

(i) एकपदेन उत्तरत :-

1×2

(1) का अपि सर्वेषु समत्वेन व्यवहरति?

(2) अस्माभिः सर्वैः परस्परं किम् अपहाय विश्वबन्धुत्वं स्थापनीयम्?

(ii) पूर्णवाक्येन उत्तरत :-

2×1

कस्य कस्य प्रकाशः सर्वत्र समानरूपेण प्रसरति?

10. श्लोकं पठित्वा निर्देशानुसारं प्रश्नान् उत्तरत :-

“उदिते सूर्ये धरणी विहसति ।

पक्षी कूजति कमलं विकसति ॥

(i) एकपदेन उत्तरत :-

1×2

(1) का कूजति?

(2) किं विहसति?

(ii) पूर्णवाक्येन उत्तरत :-
का विहसति?

2×1

11. रेखांकितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत :-

1×4

(i) पृथिव्यां त्रीणि रत्नानि ।

(ii) पृथिवी सत्येन धार्यते ।

(iii) व्याघ्रः विपिने गर्जति ।

(iv) हरिणः तृणं खादति ।

12. विलोमदानि मेलयत :-

1×4

(i) नीचैः

● क्षिप्रम्

(ii) पुरातनम्

● पर्याप्तम्

(iii) अपर्याप्तम्

● नूतनम्

(iv) मन्दम्

● उच्चैः

13. यथायोग्यं श्लोकांशान् मेलयत :-

1×4

(i) सत्येन धार्यते पृथ्वी

● सेलति नौका ।

(ii) विस्मयो न हि कर्तव्यः

● नूतनपत्रम् ।

(iii) सरितः सलिले

● सत्येन तपते रविः ।

(iv) वृक्षे वृक्षे

● बहुरत्ना वसुन्धरा ।

द्वितीयसत्रम् (आदर्शप्रश्नपत्रम्)

विषयः – संस्कृतम्

कक्षा – सप्तमी (निष्ठा)

समयः – सार्द्धहोराद्वयम्

पूर्णांकाः 50

खण्डः 'क' (अपठित – अवबोधनम्)

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा निर्देशानुसारं उत्तरत :-

आदर्शछात्रः अध्ययनशीलः भवति। सः अनुशासनशीलः तथा सच्चरित्रः अपि भवति। सः सर्वदा शिक्षकस्य आज्ञां पालयति। सः वृथा समयं न यापयति। सः मनसा अध्ययनकार्यं करोति। कुत्रापि उददण्डतां न प्रदर्शयति। आदर्शछात्रः परिश्रमी परोपकारी सत्यनिष्ठः च भवति।

(i) एकपदेन उत्तरत :-

1×2

(1) कः अध्ययनशीलः भवति?

(2) आदर्शछात्रः वृथा किं न यापयति?

(ii) पूर्णवाक्येन उत्तरत :-

2×2

(1) आदर्शछात्रः सर्वदा कस्य आज्ञां पालयति?

(2) कः परिश्रमी परोपकारी सत्यनिष्ठः च भवति?

(iii) रिक्तस्थानं पूरयत :-

2×2

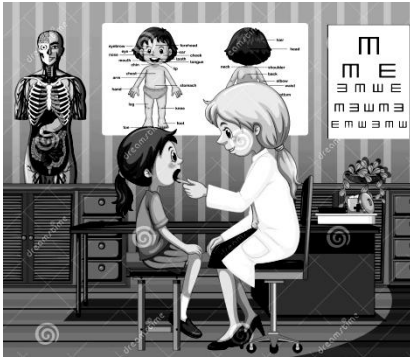
(1) कुत्रापि ----- न प्रदर्शयति।

(2) सः सर्वदा ----- आज्ञां पालयति।

खण्डः 'ख' (रचनात्मक – कार्यम्)

2. चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायाः पदानि च चित्वा वाक्यानि पूरयत :-

1×4

मञ्जूषा :- वैद्यः, स्वास्थ्यलाभः, चिकित्सालयस्य, रूग्णः

(i) एतत् ----- चित्रम् अस्ति।

(ii) एकः बालकः ----- अस्ति।

(iii) ----- रूग्णस्य चिकित्सां करोति।

(iv) औषधसेवनेन ----- भवति।

3. मंजूषातः पदानि चित्वा अनुच्छेदं पूरयत :- 4
 गजः (1) ----- पशुः अस्ति । तस्य वर्णः (2) ----- भवति । अस्य चत्वारः
 (3) ----- भवन्ति । द्वौ (4) ----- भवतः ।

(मंजूषा- कृष्णः, कर्णो, विशालः, पादाः)

खण्ड : 'ग' (अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्)

4. विकल्पेभ्यः उचितपदं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत :- 1×3
- (i) ----- बालकाः सन्ति ।
 (1) एषः (2) एतौ (3) एते
- (ii) ----- बालिका खादति ।
 (1) एते (2) एताः (3) एषा
- (iii) ----- फलानि मधुराणि सन्ति ।
 (1) एतानि (2) एतम् (3) एतद्
5. विकल्पेभ्यः उचितपदं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत :- 1×3
एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
(i) पठिष्यसि	-----	पठिष्यथ
(1) पठिष्यामि	(2) पठिष्यावः	(3) पठिष्यथः
(ii) गच्छति	गच्छतः	-----
(1) गच्छामि	(2) गच्छन्ति	(3) गच्छसि
(iii) -----	तिष्ठामः	तिष्ठामः
(1) तिष्ठामि	(2) तिष्ठसि	(3) तिष्ठथः
6. कोष्ठकात् उचितं पदं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत :- 1×2
- (i) ----- बालिका मधुरं गायति । (एकम्, एका)
 (ii) ----- कृषकाः कृषिकार्याणि कुर्वन्ति । (चत्वारः, चत्वारि)
7. विकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा रिक्तस्थानम् पूरयत :- 1×2
- (i) जनकः ----- वस्त्रम् आनयति ।
 (1) पुत्राय (2) पुत्रस्य (3) पुत्रे
- (ii) ----- बालकाः क्रीडन्ति ।
 (1) विद्यालये (2) विद्यालयस्य (3) विद्यालयात्
8. अधोलिखितवाक्येषु कर्मकारकं चिनुत :- 1/2×4
- (i) सः विद्यालयं गच्छति ।
 (ii) रामः पुस्तकं पठति ।
 (iii) तौ लते पश्यतः ।

(iv) अहं फलानि खादामि ।

खण्ड : 'घ' (पठित – अवबोधनम्)

9. अधोलिखितगद्यांशं पठित्वा निर्देशानुसारम् प्रश्नान् उत्तरत :-

उत्सवे व्यसने दुर्भिक्षे राष्ट्रविप्लवे च यः सहायतां करोति सः बन्धुः भवति । सूर्यस्य चन्द्रस्य च प्रकाशः सर्वत्र समानरूपेण प्रसरति । प्रकृतिः अपि सर्वेषु समत्वेन व्यवहरति । तस्मात् अस्माभिः सर्वैः परस्परं वैरभावम् अपहाय विश्वबन्धुत्वं स्थापनीयम् ।

(i) एकपदेन उत्तरत :-

1×2

(1) कः उत्सवे सहायतां करोति?

(2) कः सर्वेषु समत्वेन व्यवहरति?

(ii) रिक्तस्थानानि उचितपदैः पूरयत :-

1×2

(1) सूर्यस्य चन्द्रस्य च प्रकाशः ----- समानरूपेण प्रसरति ।

(2) सर्वैः परस्परं वैरभावम् ----- विश्वबन्धुत्वं स्थापनीयम् ।

10. अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा निर्देशानुसारं उत्तरत :-

उदिते सूर्ये धरणी विहसति
पक्षी कूजति कमलं विकसति ।
नदति मन्दिरे उच्चैर्ढक्का
सरितः सलिले सेलति नौका ।।

(i) एकपदेन उत्तरत :-

1×2

(1) उदिते सूर्ये का विहसति?

(2) किं विकसति?

(ii) रिक्तस्थानं पूरयत :-

1×2

(1) मन्दिरे उच्चैर्ढक्का ----- ।

(2) सरितः सलिले ----- सेलति ।

11. मंजूषातः रेखांकितपदानि अधिकृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत :-

1×4

(i) विद्याविहीनः नरः पशुः अस्ति ।

(ii) अनारिकायाः प्रश्नैः सर्वेषां बुद्धिः चक्रवत् भ्रमति ।

(iii) उष्ट्रः पृष्ठे भारं वहति ।

(iv) विद्या राजसु पूज्यते ।

(का, कः, कस्याः, कस्मिन्)

12. विलोमपदानि मेलयत :-

1×4

(i) मन्दम्	● नूतनम्
(ii) नीचैः	● शीघ्रम्
(iii) कठोरः	● उच्चैः
(iv) पुरातनम्	● कोमलः

13. यथायोग्यं श्लोकांशान् मेलयत :-

1×4

(i) पृथिव्यां त्रीणि रत्नानि	● सत्येन तपते रविः ।
(ii) सत्येन धार्यते पृथ्वी	● त्यक्तलज्जः सुखी भवेत् ।
(iii) आहारे व्यवहारे च	● बहुरत्ना वसुन्धरा ।
(iv) विस्मयो न हि कर्तव्यो	● जलमन्नं सुभाषितम् ।

द्वितीयसत्रम् (आदर्शप्रश्नपत्रम्)

विषयः – संस्कृतम्

कक्षा – सप्तमी (प्रतिभा)

समयः – सार्द्धहोराद्वयम्

पूर्णांकाः 50

खण्ड : 'क' (अपठित – अवबोधनम्)

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा निर्देशानुसारं उत्तरत :-

उत्तरस्यां दिशि पर्वतराजः हिमालयः मुकुटमणिः इव शोभते। दक्षिणस्यां दिशि सागरः भारतस्य पादप्रक्षालनं करोति। भारतवर्षस्य संस्कृतिः प्राचीनतमा वर्तते। अस्मिन् देशे व्यास-वाल्मीकि-भवभूति-कालिदासप्रभृतयः अनेके महाकवयः अभवन्। गङ्गा-यमुना-सरयू-ब्रह्मपुत्रादयः नद्यः भारतभूमिम् सिञ्चन्ति। अस्मिन् देशे षड् ऋतवो भवन्ति।

(i) एकपदेन उत्तरत :-

1/2×2

- (1) अस्माकं देशः कः अस्ति?
- (2) पर्वतराजः कः अस्ति?
- (3) कस्य संस्कृतिः प्राचीनतमा अस्ति?
- (4) भारते कति ऋतवो भवन्ति?

(ii) एकवाक्येन उत्तरत :-

2×2

- (1) प्राचीनतमा का वर्तते?
- (2) पर्वतराजः हिमालयः कथं शोभते?

(iii) निर्देशानुसारं उत्तरत :-

1×4

- (1) रिक्तस्थानं पूरयत :-
अस्मिन् देशे षड् ----- भवन्ति।
- (2) 'अस्मिन्' इति पदे का विभक्तिः?
- (3) 'प्राचीनतमा' इति पदं कस्य विशेषणम्?
- (4) 'अभवन्' इति पदे कः लकारः?

खण्ड : 'ख' (रचनात्मक – कार्यम्)

2. चित्रं दृष्ट्वा मंजूषायाः पदानि च प्रयुज्य चत्वारि वाक्यानि रचयत :-

1×4

मंजूषा :- सूर्यः, बालाः, क्रीडन्ति, उदेति, कमलानि, उड्डयन्ते, चित्रपतंगाः, विकसन्ति
कूजन्ति

3. मंजूषातः पदानि चित्वा अनुच्छेदं पूरयत :- 1×4
भारतस्य राजधानी (1) ----- अस्ति। अस्य पुरातनं नाम (2) ----- आसीत्।
ऐतिहासिकदृष्ट्या अस्य गणना (3) ----- वर्तते। सम्प्रति इदम् महानगरं (4) -----
अस्ति यत्र विविधराज्येभ्यः छात्राः आगत्य पठन्ति। अत्र यमुनानदी प्रवहति।

(मंजूषा-इन्द्रप्रस्थः, दिल्ली, महत्त्वपूर्णनगरेषु, शिक्षाकेन्द्रम्)

खण्ड : 'ग' (अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्)

4. अधोलिखितपदयोः लिंगं, विभक्तिं वचनं च लिखत :- 1/2×6
पदानि	लिंगम्	विभक्तिः	वचनम्
नदी	-----	-----	-----
बालकस्य	-----	-----	-----
5. उदाहरणमनुसृत्य रिक्तस्थानानि पूरयत :- 1/2×6
पुरुषः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
यथा :- प्रथम पु.	पठिष्यति	पठिष्यतः	पठिष्यन्ति
प्रथम पु.	-----	पतिष्यतः	-----
प्रथम पु.	-----	-----	मरिष्यन्ति
प्रथम पु.	गमिष्यति	-----	-----
6. अधोलिखितवाक्येषु रेखांकितपदानां विभक्तिं लिखत :- 1/2×4
- (i) बालकः विद्यालयं गच्छति।
(ii) रामः ग्रामं गच्छति।
(iii) वृक्षात् फलानि पतन्ति।
(iv) श्यामः कलमेन लिखति।
7. अधोलिखितम् उपसर्गम् उपयुज्य पदनिर्माणं कुरुत :- 1/2×4
- (i) प्र -
(ii) अनु -
(iii) परि -
(iv) परा -

8. कोष्ठकात् समुचितं पदं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत :- 1/2×4

- (i) ----- नमः । (हरिं/हरये)
(ii) ----- परितः कृषिक्षेत्राणि सन्ति । (ग्रामस्य/ग्रामम्)
(iii)----- उपरि अभिनेता अभिनयं करोति । (मंचस्य/मंचम्)
(iv)----- उभयतः पुत्रौ स्तः । (पितरम्/पितुः)

खण्ड : 'घ' (पठित – अवबोधनम्)

9. अधोलिखितगद्यांशं पठित्वा निर्देशानुसारम् प्रश्नान् उत्तरत :-

अधुना निखिले संसारे कलहस्य अशान्तेः च वातावरणम् अस्ति । मानवाः परस्परं न विश्वसन्ति । ते परस्य कष्टं स्वकीयं कष्टं न गणयन्ति । अपि च समर्थाः देशाः असमर्थान् देशान् प्रति उपेक्षाभावं प्रदर्शयन्ति; तेषाम् उपरि स्वकीयं प्रभुत्वं स्थापयन्ति । संसारे सर्वत्र विद्वेषस्य शत्रुतायाः हिंसायाः च भावना दृश्यते । देशानां विकासः अपि अवरुद्धः भवति ।

- (i) एकपदेन उत्तरत :- 1×2
(1) के परस्परं न विश्वसन्ति?
(2) समर्थाः देशाः कान् प्रति उपेक्षाभावं प्रदर्शयन्ति?

- (ii) पूर्णवाक्येन उत्तरत :- 2×1
(1) केषां विकासः अवरुद्ध भवति?

10. श्लोकं पठित्वा निर्देशानुसारं प्रश्नान् उत्तरत :-

पृथिव्यां त्रीणि रत्नानि जलमन्नं सुभाषितम् ।
मूढैः पाषाणखण्डेषु रत्नसंज्ञा विधीयते ॥

- (i) एकपदेन उत्तरत :- 1/2×2
(1) पृथिव्यां कति रत्नानि?
(2) मूढैः कुत्र रत्नसंज्ञा विधीयते?

- (ii) पूर्णवाक्येन उत्तरत :- 1×1
(1) धरायां त्रीणि रत्नानि कानि सन्ति?

- (iii) निर्देशानुसारं उत्तरत :- 1×2
(1) रिक्तस्थानं पूरयत :-
पृथिव्यां ----- रत्नानि सन्ति ।

(2) 'धरा' इत्यस्य पर्यायपदं श्लोकात् चित्वा लिखत ।

11. रेखांकितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत :- 1×4

- (i) विश्वस्य उपलब्धासु भाषासु संस्कृतभाषा प्राचीनतमा ।
(ii) संस्कृतम् अनेकाषां भाषाणां जननी अस्ति ।
(iii) प्राचीनयोः ज्ञानविज्ञानयोः निधिः अस्यां सुरक्षितः ।
(iv) संस्कृतम् संगणकस्य कृते सर्वोत्तमा भाषा अस्ति ।

12. मंजूषातः विलोमपदानि चित्वा लिखत :-

1/2×4

(i) शत्रुतायाः -----

(ii) पुरा -----

(iii) मानवाः -----

(iv) सुखिनः -----

(अधुना, दानवाः, दुःखिनः, मित्रतायाः)

13. सुमेलितं कुरुत :-

1×4

(v) उदिते सूर्ये

(vi) पक्षी कूजति

(vii) सरितः सलिले

(viii) शुद्धं स्वच्छं

● कमलं विकसति

● सेलति नौका

● मधुरं स्निग्धम्

● धरणी विहसति